

Skulina, Josef

[Studii de slavistică]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1973, vol. 22, iss. A21, pp. 107-109

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101159>

Access Date: 14. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

языка. В первой главе автор пишет о путях и этапах формирования фонда интернационализмов в Р. Постепенно менялся основной источник западноевропейских заимствований. В Петровскую эпоху это был Н, со второй половины XVIII в. Ф. В XIX в. Р заимствует многие интернациональные слова — автор определенно преувеличивает, говоря об „интернационализации русского словаря в XIX в.“, на самом деле интернационализация могла касаться лишь части русской лексики. С конца 20-х годов XX в. среди источников международных слов на первое место выходит А. Заметная активизация различных форм языковых контактов Р, связанная с расширением международных связей СССР и увеличением роли языка научно-технической литературы и форм массовой коммуникации, начинается со второй половины 50-х годов. В конце монографии Ак. пишет о Р как об источнике интернационализмов.

Во второй главе исследуются место интернационализмов в современном Р и особенности их функционирования и развития. Автор распределяет интернациональную лексику Р между словами „иностранными“ и „своими“, причем большую ее часть он относит к словам иностранным. Интернационализмы Ак. разбивает на слова в Р немотивированные и мотивированные, предлагая знакомить учащихся с основными греко-латинскими терминологическими элементами. Автор пишет, что стилистические различия интернациональных — неинтернациональных пар синонимов могут присоединяться к семантическим и приводит два примера; в паре *эксперт — специалист*, однако, нет неинтернационального слова.

В конце книги даются выводы, затем следует список сокращений и (это очень ценно) чрезвычайно богатый указатель литературы — всего 276 заглавий. В конце рецензируемого издания имеется краткое резюме на английском и французском языках.

Монография В. В. Акуленко хорошо издана, теоретически прекрасно обоснована, приносит много важных и полезных указаний. Она базируется на очень богатом материале и в этом отношении выходит за рамки русистики и славистики, во многих случаях даже индоевропеистики. Автору пришлось так или иначе познакомиться с огромным количеством языков, типологически часто очень отдаленных. Нет сомнений, что книга Акуленко основывается на интенсивном и много лет продолжавшемся исследовании. Несмотря на некоторые наши отдельные замечания, мы не сомневаемся в том, что обсуждаемая монография представляет собой фундаментальное исследование данной темы. Она будет встречена с живым интересом как лексикологами славистами, так и англистами, германистами, романистами, а также типологами и, конечно, терминологами. Настольной станет эта книга для всех русистов, занимающихся межъязыковыми контактами.

Иржи Иурачек

Studii de slavistică. Academia Republicii socialiste Româria. Institutul de lingvistică. Sectorul de slavistică, București 1971

V rámci Rumunské akademie věd existuje jazykovědný ústav, jehož součástí je samostatné slavistické oddělení (sectorul de slavistică), obírající se excerptel stl. památek (vzniklých na území Rumunska) a připravující stl. lexikální thesaurus. Avšak vedle tohoto stěžejního úkolu se věnují vědeckt pracovníci z tohoto oddělení jak studiu historického vývoje stl. památek, tak jazykovým kontaktům, etymologii a dialektologii. Z těchto oborů připravuje slavistické oddělení RAV pravidelné periodikum, jehož cílem je včas zveřejňovat badatelské výsledky, aby nebyly zbytečně antikvovány.

I. *Filologie a historie jazyka.* — G. Mihăilă v čl. *O štřěnit rukopisů v Rumunsku, pojednávajících o životě a působení soluňských bratří Konstantina (Cyrila) a Metoděje*, upozorňuje na to, že cyrilometodějská tradice v Rumunsku je velice bohatá a že se šířila prostřednictvím slovanského jazyka, jehož se užívalo jako jazyka kulturního. Vzhledem k tomu, že se rumunští opisovači přidržovali šablonovitě jazyka Cyrila a Metoděje, je hodnota stl. originálů velká a jejich studium má značný význam pro hlubší poznání byzantsko-slovanské kultury. Mihăilova jazyková analýza stl. písemných kopií a variant, uchovaných v universitních knihovnách v Rumunsku i jinde, budí úctu. Náleží k nim: *Život filosafo Konstantina* (v srbské redakci), *Život filosafo Konstantina* (v bulharské redakci), a) rkp. č. 164 BAR, b) rkp. z univ. knihovny ve Lvově č. 1, B-1 (kopie moldavská), c) rkp. kopie diakona Nikifora ze Sučavy, *Životopis Cyrila* — je to památka, z níž se vybírají citáty při kázáních v chrámech, *Cyriľovy paměti* — památka v ruské redakci, vzniklá na podkladě středobulharské (moldavský rkp. ze 17. stol.), *výklad o Cyriľovi* v slovanském překladu, známém jako Krátké kroniky od patriarchy Nikifora a Kronika srbsko-moldavská, *O písmu od mnicha Chrabra*, jež se vyskytá v několika variantách a) rkp. moldavský od Hilandra, b) rkp.

kyjevský, *Konstantin Kostenecký, filosof* — památka koluje v redakci srbské, bulharské, rumunské a ruské. Mihailiá uvádí ještě další památky, avšak nelze je všechny vyjmenovávat a paleoslovenisté se mohou s nimi seznámit v uvedeném sborníku. — P. Olteanu v čl. *Byzantsko-slovenské prameny a překlady homilií Varlaamových* o „*semrtnelosti Kristově*“ se válná Kristova ukřizování, jež se stalo námětem uměleckého zobrazení (folklorního, apokryfického). Jde zde o literární výtvořky psané v jazyce lidovém, jež se uplatnily především v literatuře barokní, a to v damaskinech (psaných řecky, makedonsky, bulharsky, turecky a rumunsky) a v homiliích hagiografických. Pozoruhodné jsou tu Olteanovy závěry, jež stručně představujeme: Damaskiny řecké a byzantské vynikají prvky dramatickými. Barlaamovo kázání sloužilo jako podklad pro kázání metropolit, v 16. století se uplatnilo v Moldavii v kázáních Alexandra Vody. Odtud se rozšířily slovenské damaskiny na Ukrajinu a dokonce i do Benátek v rukopisech makedonských, srbských a bulharských. Nejde tu o originály, ale o stylizaci, v níž se uplatňuje zvlášť expresivita lidového jazyka. Ukazuje se, že nikoli Lutherova Bible ani Husova Postila, nýbrž slovenské damaskiny v Rumunsku poskytl základ pro vznik kulturního rumunského literárního jazyka. — O. Guțuová v čl. *Syntaktické funkce spojky da v písemných památkách slovensko-rumunských* sleduje spojku *da* a její frekvenci v náboženských textech bulharských (14.—15. století). Autorka zde zkoumá vývoj souřadných souvětí, jež nabývají významu souvětí podřadných. Podle ní se spojka *da* ustaluje v nepřímých slovesných vazbách podřadných, takže spojení *da* + sloveso je obilgátní. — Oddíl, věnovaný historii jazyka, uzavírá čl. I. Romana pod názvem *Malý oktoich/bogoslužebná kniha/ brašovský*. Autor v něm upozorňuje na málo známý rkp. ze 16. století, jenž má význam pro rumunskou a slovenskou filologii.

II. *Jazykové kontakty*. — V tomto oddílu je zveřejněn toliko jeden článek z pera V. Nestoresca, nazvaný *Jazykové kontakty rumunsko-bulharské (na základě rumunského nářečí v Bulharsku)*. Nestorescu vychází z Martinetova pojetí jazyka, podle něhož „jazyková komunita není v žádném případě homogenní ani uzavřená, nýbrž je variabilní, zejména v geografické projekci“. Z tohoto hlediska autor zkoumá rumunské nářečí v obci Bregovo v Bulharsku. Fakticky jde o obec, která leží na státní hranici RSR, BLR a SFRJ. Vzhledem k tomu, že se obec Bregovo vyskytá na pomězi dvou slovenských (Srbov, Bulhaří) národů a jednoho neslovenského (rumunského) národa, v níž dochází k zajímavému asimilačnímu procesu (bilingvismu), podáváme zde stručnou zprávu. Obec sama o sobě je rumunská, ale podléhá silnému vlivu bulharštiny. Dochází v ní k živým systémovým jazykovým kontaktům, v nichž převládají prvky progresivní (bulharské) a ustupují prvky regresivní (rumunské). Pozoruhodné je tu autorovo pozorování v oblasti morfologie a syntaxe. Inventář předložek je zde rumunský (*la, în, către, pe*), avšak vývoj směrem k bulharštině je evidentní. Tak např. předložkové spojení s *pe* (*járna pi corápi ne dučán la lucrú*) vzniklo podle bulharského syntagmatického spojení *chodja po corapi* (srv. rum. a *merge în corapi*). Totéž lze říci o předložce *în*, která se uplatňuje místo rum. předložky *la*. Např. rumunskou syntaktickou konstrukci *ácúsa învaț și în gimnaziu* ovlivnila bulharština frazeologizovanou jednotkou typu *uča vav gimnaziia*. Zajímavý materiál se týká předložek *la* (*ne dučán pi-acólá la gostí*) *cu* (*Páun sa despárțit cu soția lui*), které jsou sice rumunské, avšak syntagmaticky tíhnou k bulharštině (*na gostí, Páun se razdelil s žena si*). Neméně zajímavá je tendence k utváření analytických konstrukcí, vzniklých podle bulharských syntagmat. Např. *cu secretám la sávét* (bulh. *sekretar na sávet*), *cárnává la véter* (bulh. *karnaval na véter*), *pe vrémga la lucrú* (bulh. *po vrémja na rabota*). Dále připisuje Nestorescu vlivům jazykových kontaktů sémantický vývoj v oblasti adverbii. Tak např. adv. *bine* vytlačuje adjektivum *bun* v případě *sintem bine*, což vzniká pod vlivem bulh. *nie sme dobre*. Rovněž adv. *destul* se šíří vlivem bulh. *desta*, jak je vidět z konstrukce *jește destul greș* (bulh. *desta trudno*). Ve spojení s číslovkami ustupuje rumunské nářečí v obci Bregovo neméně výrazně. Např. o *sítá și únu* (bulh. *sto i dva*). Nestorescův článek je pozoruhodný tím, že odhaluje zákonitosti bilingvismu, podle nichž archaické nářečí rumunské (oltenské) v obci Bregovo na území Bulharska nezaniká zcela, avšak vytváří novou normu rumunského nářečí pod vlivem bulharštiny.

III. *Etymologie*. — V tomto oddílu jsou opublikovány dva články, jejichž autory jsou E. Vrabie a V. Nestorescu. V prvním z nich se snaží E. Vrabie (*Staré rumunské proky v polské lovecké terminologii*) dokázat, že polské názvy *jepru* a *rupur* jsou původu rumunského (*iepure, lup*). Nestorescův čl. *Rumunská slova v bulharštině* je materiálový a za zmínku stojí uvést aspoň toto: *kurulé* (nádooba na mléko) vzniklo z rum. *colárez* metatezí, *pétek, pétjak* (hadr) z rum. *petec, čarčálúša* (konvalinka) z rum. *cerceľuș*. Už při běžném pohledu jde o slova veskrze z intelektuální vrstvy slovníku (*panióș, únguru, gurúp* aj).

V. *Dialektologie*. — Tento oddíl je zastoupen největším počtem článků a dotýká se popisu jednotlivých mluvnických plánů slovenských nářečí, jimiž se mluví na území Rumunska i sousedních slovenských národů (zejm. Bulharů). Gh. Bolocan v čl. *Vokalický systém v nářečí bulharských katolíků* sleduje nářečí ortodoxních bulharských katolíků z oblasti Svištov a Plovdiv

v Bulharsku a srovnává je s bulharskými nářečnými lokalitami, vyskytujícími se v Rumunsku. Jde o nářečí bulharských kolonistů v Rumunsku, jež žijí v prostoru Ciopley (dnes je to předměstí Bukurešti) a Popești — Leordeni v oblasti ilfáské, ležící asi 20 km od Bukurešti. Autor se tu opírá o anketní materiál, jenž byl shromážděn pro Bulharský jazykový atlas, a provádí jeho konfrontaci s nářečím bulharských kolonistů v Rumunsku. Zjišťuje, že kolonisté z Ciopley pocházejí z bulharské oblasti švišťské, kdežto kolonisté žijící v prostoru Popeși — Leordeni z oblasti plovdivské. Bolocanův článek je koncipován moderně; jsou v něm dobře popsány fonémy a varianty v pozicním postavení; srov. foném *é* (*mésec*) v realizaci *í* (*mísec*). Přitom si autor všímá nejen fonémů z hlediska systémového, ale též geografického, frekvenčního a statistického. Velikou pozornost věnuje kvantitě s přihlédnutím k poměrům intonačním a přízvukovým. Opoziční kvantita a intonace se tu jeví semiologicky, jak je vidět z případů: *kála* (probdnouti) *X kála* (věž), *púra* (stáří) *X púra* (cigareta) apod. Po této stránce sledává Bolocan tutéž tendenci v albánštině. — M. Tomici v čl. *Slovesný systém srbského nářečí v osadě Svinica, kraj Mehedinci v Rumunsku*, popisuje slovesný systém srbského nářečí ve Svinici, jež souvisí geneticky s archaickým štokavským srbským nářečím v Jugoslávii. Článek je materiálový (jde o výtah z doktorské disertace) a všímá si existence pomocných sloves (*bit, tet, lat = být, chtít, dáti*) a sloves plnovýznamových, rozříděných podle kmene přítentního do 8 slovesných tříd (*ide, oré, dtigne, pijé, pláče, popéva, nósi, drži*). Tomici uzavírá v tom smyslu, že nářečí v obci Sinica je nejen nářečí archaické (imperfectum, aorist, gerundium), ale též se vyvíjí pod silným vlivem rumunštiny. Svědčí o tom slovní zásoba, v níž se uplatňují slovesa *folosítrat* (rum. *a folosi*), *grapišat* (rum. *a grăpa*), *pošténat* (rum. *a poști*) apod. — A. Sesermanová-Regușová v čl. *Předložky v ukrajinském nářečí (bukovinském a huculském)* ze severní Moldavie analyzuje předložky funkčně a sémanticky. Činí tak z hlediska syntaktického a materiálu, jež předkládá, je neobyčejně zajímavý. Ukazuje se, že i v nářečích ukrajinských (huculských) na území Rumunska je většina předložek polysémantická. Tak např. předložka *vid* (od) má význam místní a časový, předložka *do* má význam místní, časový, způsobový, distributivní apod. I když autorka uvádí veskrze předložky ze živé slovní zásoby, přesto mohla vést jasnější hranici v dokladech gramatických a frazeologizovaných (*prymysj vid zaišč'i moloká*). Rovněž i v ukrajinských nářečích je patrný vliv rumunštiny. Je tomu v případech zdvojených předložek *do u, do na*, které vznikly podle rumunského předložkového spojení *pina în*. Vliv rumunštiny se uplatňuje v huculských nářečích na území Rumunska v konstrukcích typu *dóchtor' vid d'itijj, profésor' vid ličtu* (srov. rum. *doctor de copii, profesor de liceu*). — C. Reguș v čl. *Slovesná flexe v nářečí huculském z oblasti sučevské* si všímá infinitivu (*pros-ý-ti*), přítentvu (*kázu*), perfekta (*skakáju*), plpff. (*buj željuj*), futura (*budu čisáti, máju pázyti*), kondicionálu (*buj bych smy výjb'ich*), imperativu (*robj, macháj*). Inventář sloves je vyčerpávající a autor pojednává zaslíbeně o souhláskových skupinách po retinách *b, p, m, v*, v nichž se vyskytá souhláska *j* místo *l* epentetického (*V'ubju*). — Rovněž i článek Robociucův (*Morfologie ukrajinského nářečí v obci Marica [Marita] v kraji Sučevském*) je věnován problematice huculských nářečí v Rumunsku. Autor v něm popisuje systém substantiv, adjektiv, zájmen, číslovek a sloves; na základě těchto slovních druhů stanoví v huculském nářečí jevy archaické i inovační. Strukturně řadí toto nářečí k nářečím západoukrajinským (srov. dat. lok. sg. *čhat' i, ruc' i, duál do' i ruc' i*).

Závěrem lze říci, že sborník Slavistické studie v podání bukureštských slavistů a dialektologů je vitaným příspěvkem v oboru slavistiky vůbec. Bukureštské lingvisté se v něm představují nadmíru solidně zkoumaným materiálem, na jehož základě docházejí k obecně platným závěrům. Další periodika jsou netrpělivě očekávána.

Josef Skulina

Grammatik des Frühneuhochdeutschen. Beiträge zur Laut- und Formenlehre. Hrg. von Hugo Moser und Hugo Stopp. Bd. I, Teil 1. — Heidelberg 1970. C. Winter — Universitätsverlag. 8° (= Germanische Bibliothek. Erste Reihe: Sprachwissenschaftliche Lehr- und Elementarbücher). Erster Band, 1. Teil: Vokalismus der Nebensilben I. bearbeitet von Karl Otto Sauerbeck. S. XIV und 364.

Auf S. IV. oben, also gleich auf der rückwärtigen Seite des Titelblattes, liest man folgenden Vermerk: „Dieses Werk tritt an die Stelle des fehlenden Mittelteils zwischen den Bänden 1 (1929) und 3 (1951) von Virgil Mosers *Frühneuhochdeutscher Grammatik*“. Dem Unterzeichneten, der zu den stets dankbaren Benutzern und Verehrern Virgil Mosers gehört, obliegt es, bei dieser Gelegenheit auf die Bedeutung dieses strengen Gelehrten und gütigen Menschen hinzuweisen. Virgil Moser, ein Schüler von Hermann Paul und Wilhelm Braune, ist, wie Richard Kienast im kurzen Nachwort (3, 1951, S. XXI) berichtet, am 16. Februar 1951 im 69. Lebensjahr gestorben. Er, der niemals promoviert hat, „ist der beste Kenner der frühneuhochdeutschen Sprache und der unbestrittene Meister ihrer Erforschung gewesen.“ „Eine ihm zuge dachte Ehrung (ich erlaube mir zu ergänzen: das Ehrendoktorat der Heidelberger Universität), die doch nichts anderes als ein